

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ג

פרשת אחרי מות

א. רש"ד הירש.

פרק טז פסוק ח':

שני השעירים האמורים כאן מתארים לפנינו שתי דמויות. בתחילה הם זהים בתכלית, אך דרכיהם נפרדות על סף המקדש. שניהם "שוין במראה ובקומה ובדמים ובלקיתתן כאחד" (יומא סב ע"א). שניהם עומדים כאחד ובשווה "לפני ה' פתח אהל מועד" (לעיל פסוק ז). שניהם עומדים בפני אותה הכרעה — באפשרויות שוות של הכרעה — בין "לה" ובין "לעזאול". שניהם יכולים להיות כך או אחרת; יתר על כן: כל אחד יכול להיות כך — רק מפני שהיה יכול להיות גם אחרת: "אין הגורל קובע אלא בראוי לשם" (יומא סג ע"ב). ומכאן ואילך דרכיהם נפרדות בתכלית הפירוד. מי שהוכרע לה' ימות בשחיטה בסכין חריף של המקדש; אך הוא יתקבל בכלי המקדש; והוא יגיע משם אל קודש הקדשים, לקירבת המקום המקודש ביותר; הוא מקום ההשלמה של חזון חיי תורה — להיות האדם מרכבה לשכינה. כנגד זה מי שהוכרע לעזאול, לא ייפגע בסכין המקדש; הוא לא ימות בשחיטה, אלא יעמוד חי בלא שינוי; בעצמיות חיה יעמוד בלא פגע לפני ה' בפתח המקדש. אך הוא לא יבוא אל המקדש פנימה, אלא יוצא ממקומו וממושבות האדם, ויגיע אל השממה. בפנותו עורף למקדש שמר על חיי עצמיותו — ויסיים אותם בשממת המדבר. ושניהם הם חטאות — "שני שעירי עזים לחטאת" (לעיל פסוק ה) — והם מבטאים אפוא אותו מושג-חטאת בשתי בחינותיו המנוגדות.

נראה לנו אפוא, שלא נטעה אם נאמר: שאר כל החטאות מתארות דרך חיים, שהיתה ראויה להתקיים בעבר, והחייבת להתגשם בעתיד. ואילו כאן מתוארת גם הדרך ההפוכה: היא דרך החיים, שלא היתה ראויה להתקיים בעבר, ולא ניתן לה מקום בעתיד. כל אחד מאתנו הוא בבחינת "שעיר". ניתן לו כוח ההתנגדות; והוא מוכשר להתנגד בעזו לכל דרישה שהוטלה על רצונו. וערכם המוסרי של חיינו תלוי באופן הפעלת כוח זה. בדינו להפעיל את כוח ההתנגדות ברשות ה' ותחת מרותו. בדינו להיות בבחינת "שעיר לה'": להתנגד לכל הגירוים הפנימיים והחיצוניים, המפתים אותנו לסור מעל ה'. או בדינו להיות בבחינת "שעיר לעזאול": להפעיל את כוח ההתנגדות על-ידי סירוב עז לשמוע בקול ה'. כי ה' העניק לנו את כוח ההתנגדות; אך בדינו להפנות כוח זה עצמו — כנגד ה' שנתנו לדינו. הרשות בדינו להתמכר ללא מגן לחושניות ולכל גירויה; אף-על-פי שה' לא נתן לנו את כוח ההתנגדות — אלא לצורך המלחמה בפיתוי החושניות. מי שנחלט לכוח החושניות — בניגוד למי שהשתעבד לה' ולתורתו — קרוי כאן "לעזאול".

אלו

1. כרש"י מתעלה כאן כפירושו ומצאיק לתת מצנה לפצית שני השעירים, התוכף - לאור דבריו - לעצור מה היו הספקות והקשיים עליהם הוא רוצה לצנות?
2. מה היתה ההכרעה ומהו הפירוד ואיך לה נצעה?
3. אחד יבא אל הקודש פנימה והשני יוצא אל השממה, התוכף להסביר איך ולמה?
4. כמה אנתנו דואים לשעירים ופכני אינה אפחן אנו נצארים?
5. ניתן לנו כוח "ההתנגדות", מה עלינו לעשות בו?
6. יש בדינו "להתמכר" או "להשתעבד", התוכף להרחיב?
7. מה בסוף רצה כרש"י להאמרו כאן?

אחרי מות

ב. אור החיים.
פרק טז פסוק כט:

כט) וְהִיטָה לָכֶם וְגו'. טעם אומרו לָכֶם, לְצַד שְׂתַבֵּא שְׂבַתְחַלַּת הַדְּבֹר אָמַר אֵלָיו ה' דָּבַר אֶל אֶהֱרֹן וְעָקְשׂוּ בָּא לְצִוּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁגָּמַר אָמַר הָאֲזַרְח וְהִגֵּר לְזֶה הַצֶּרֶף לֹאמַר לָכֶם, לְכַל תְּטַעֵה לֹאמַר כִּי מִצִּוּוֹת הַכִּהֲנָיִם בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים הוּא דְבִיּוֹר רֵאשׁוֹן שְׂעִיבָה ה' בְּתַחֲלַת הַפְּרָשָׁה לְכַד, וּמִצִּוּוֹת יִשְׂרָאֵל הִיא הָעֲנִי שֶׁפֶן רָשָׁם בְּדַת ה', גַּם הַשֶּׁכֶל יִסְכִּים לְזֶה שֶׁהַכִּהֲנָיִם פְּטוּרִים מִהָעֲנִי. אוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מִיֵּהָ בְּמִקּוֹם עֲנִיּוֹ הִיא עֲבוּדָתוֹ, וְגַם מִשֶּׁה תְּבוּא הַסִּבְרָא לְדוֹן עָלָיו כִּי אֵינּוּ צָרִיךְ עֲנִי, וְיֵמָּה גַם לְאֲשֶׁר קָדַם לָנוּ כִּי נִזְדַּבֵּף גּוּפוֹ וְדַמִּי לְכַד אֶלְהִיִּן מִלְּאֲפָּה ה' אֵין צָרִיךְ בְּעֲנִי, אֲשֶׁר עַל פֶּן צִוָּה ה' וְאָמַר וְהִיטָה לָכֶם פְּרוּשׁ מְדַבֵּר עִם מִשֶּׁה וְאֶהֱרֹן שֶׁגַּם הֵם בְּכֻלָּל הָעֲנִי. וְכִדִּי שְׁלֵא תַחֲשַׁב דְּדוֹקָא לְמִשֶּׁה וְאֶהֱרֹן יְצוּ ה' וְלֹא לְכַל יִשְׂרָאֵל תְּלַמּוּד לֹאמַר הָאֲזַרְח וְהִגֵּר, וּבְסִמּוּךְ יִתְבָּאֵר בְּאִפְּן אַחֵר:

לְחַקֵּת עוֹלָם. טַעַם אֹמְרוּ עוֹלָם, לְצַד שְׂתַבֵּא הַסִּבְרָא שְׁלֵא בָּא הָעֲנִי אֶלָּא לְכַפֵּר עוֹן וּמַעֲתָה כָּל שְׂאִין רְשׁוּמוֹ שֶׁל עוֹן בְּמַצִּיאוֹת בְּיִשְׂרָאֵל אֵין חַיִּיב בְּעֲנִי לְזֶה אָמַר חֻקֵּת עוֹלָם, וּפְנִימִיּוֹת הַדְּבַר הוּא חֻקָּה שֶׁל עוֹלָם הֵבָא וְהוּא סוּד נִכְמָס:

תְּעַנּוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם. פְּרוּשׁ עֲנִי הַכּוֹלָל לְנַפְשׁ בְּהַשְׁוָאָה וְאִיזָה זֶה מְנִיעַת הַמְּזוּן, וְאִם אִתָּה אֹמַר שְׂעִיבָה עֲצָמוֹ בְּמִלְּאָכָה יִשְׁתַּנֵּה הַדְּבַר בְּב' דְּבָרִים, הֵא' שְׂמַתְעֵנָה בְּיִתְרַת הַחֶלֶק מִמֶּנּוּ הַטְּרַח בְּאוֹתָהּ מִלְּאָכָה וְאִם פֶּן אֵין עֲנִי הַנֶּפֶשׁ בְּהַשְׁוָאָה וְהַתּוֹרָה אָמְרָה תְּעַנּוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם, הֵב' כִּי בְּסִדְרָה זֶה יִקְרָא עֲנִי הַגּוֹף כִּי הַבֶּשֶׂר הַחַי מְתַיַּעַץ וְהַתּוֹרָה אָמְרָה נַפְשׁוֹתֵיכֶם וּמַעֲתָה תָּם לְרִיק כֹּחַם שֶׁל הַקְּרָאִים:

אלות

1. קרא שוב את הסטוק ותנסה להסבירו צ"י הכנת הסט.
2. מה קושי מוצא ברשננו צ"י הוא צונה בקטע הראשון?
3. מהו - לדעת ברשננו - הקושי בקטע השני ומה מצנהו?
4. איך תסביר: "מהשולאה" כאן?
5. מהו צינוי הנפש לדעתו?
6. מה הוא כא לסתור בדברי הקראים?

* * *

ג. בכור שור

פרק יח פסוקים ג', ה', ו':

יח (ג) כמעשה ארץ מצרים. וראיתם מעשיהם. ועינינום אל תעשו שעניינם רע. וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה. ותלמדו ותראו, את עינינום לא תעשו, כי אף הם מאוסים בעיני, ואם תעשו כמעשיהם מה הועלתו במה שהחלפתי בכם; והוא הדין לשאר אומות העולם, אבל על אותם שהם רואים ויודעים ויש לחוש פן ירגילו לעשות כן. והכי משמע קרא, דכתיב: "את משפטי תעשו [ואת] חוקותי תשמרו!", ולא חקים אחרים. [חוקים] קדומו"ש. משפטים - דיישונר"ש.

(ה) אשר יעשה אתם האדם וחי בהם. שלא יהו שניו מתקצרות, שאינו מת אלא מיתח עצמו, אבל חוקי הגוים, שגוזלים וחומסים וגונבים ורוצחים ובאים על נשי חבריהם, מקצרים ימיהם, שבאים בעלי הממון והורגים אותם, וכן בעל האשה לא יחמול ביום נקם, ואף הקרובים הורגים הרוצח, וכתיב: "ושנות רשעים תקצרנה".

(ו) אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה. שלא יהו ישראל מצויים אצל זימה, שאם היה אדם מותר בקרובותיו, מתוך שהם מצויים זה אצל זה, ירכו זימה, לא תצא אשה בתולה מבית אביה שלא יכאו עליה אביה או אחיה או זקינה המגדלה, והבן שיהא מצוי אצל אמו ואצל דודתו ואפילו כשחהיינה אשה איש יהא רגיל לבא עליה ומלאה הארץ זימה וטנופת. בתחילה כלל והשתא פרט איו מן הקרובות אסורות.

אלות

1. צ"י מה ברשננו מנסה לצנות בקטע הראשון?
2. למה דוקא מדבר הכתוב צ"י שני צ"י אלה?
3. אלא מה התכוון ברשננו באומרו: "... ולא חוקים אחרים"?
4. צ"י אינה אלא או קושי מנסה ברשננו לצנות בפואורו את פסוק ה'?
5. בצ"ט מהו תשובתו כאן?
6. מה המציה המצטיקה את ברשננו בפואור לפאר את פסוק ו'?
7. מה מצנהו לכ"ל זה?

אחרי מות

ד. קדושת לוי .
פרק יח' פסוק ד':

את משפתי חטשו ולא חקותי השמרו. כי חוקות הם
המלות שאין להם טעם והמשפטים הם המלות
שיש להם טעם וזאתה כשאתם עושה המלות שאין להם
טעם אזי הוא מזדקך בזה לכבין המלות שיש להם טעם
אבל ח"ו כשאתם אינו עושה המלות שהם חוקים אזי
אין לו שכל כלל לכבין המלות שיש להם טעם כדי
לעשות. וזו את חוקתי השמורו כשחטשה המלות שהם
חוקים שאין להם טעם אזי יזדקך שכלך לכבין המלות
שיש להם טעם לעשות וזו ולא משפטי חטשו כו' וזו
הרמז: אשר יעשה האדם אותם וחי בהם שובין שהמלות
הם החיות שלו:

אלות

1. מהי האדרתו למשלים: "חוקות, משפטים" ומה ההבדל העקרונות ביניהם?
2. פרשנו מילה כאן רציון מהסכני בדבר מטרת קיום החוקים, מהו?
3. איך לפי דעתו זה סוצל על האדם ומה הסוצל היוצא מזה?
4. איך הוא מסביר "וחי בהם"?

* * *

ה. רמב"ם - מורה נבוכים.
פרק יח' פסוק ג':

"כמעשה ארץ מצרים" וכו' "וכמעשה ארץ כנען" וכו' "לא תעשו"

כל המצות בהלכות עבודה זרה, כולם להציל מטעויות עבודה זרה
ומהשקפות אחרות בלתי נכונות שנשתרבו עם עבודה זרה, כגון מענן
ומנחש ומכשף וחובר חבר, וכל הפעולות שהיו עושים אותם הצאבה,
ולרוב היה אצל המצריים והכנעניים.

מ"נ ג', ל"ז

אלות

1. הרמב"ם צונה כאן - בארומז - על שתי קושיות אפשריות, מה הן?
2. מצטט מה התורה רוצה ללמדנו לפי סירוש זה?
3. היש לכך קשר להיותנו במצרים ולכניסתנו לארץ ישראל?

* * *